

О МИТОЛОГИЗАЦИЈИ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈИ У *КЊИЗИ ЗА*
МАРКА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Весна Б. Тодоров¹

Сажетак: У раду ће бити показано како приче из збирке *Књига за Марка* Сетлане Велмар-Јанковић могу бити тумачене у два кључа: један интерпретацијски кључ представља ове приче као приче које промовишу позитивну слику о сопственом, а негативну о другом и доприносе изградњи националног идентитета, па се у том контексту посебно фокусирамо на мит и митотворну традицију; у другом интерпретацијском кључу приче из збирке могу бити схваћене као приче које популаришу културу дијалога и промовишу глобализацијску визију света. Зато у раду постављемо питање „Шта прича чини?“. Бавећи се одговорима на ово питање указујемо на то да постоје разна сазнајна решења, а која ће постати важна зависи од читаочевог система информација, његових моралних и културних начела, као и од његових сопствених мотива и жеља.

Кључне речи: глобализација, дијалог, књига, митологизација, морални принципи, прича, Светлана Велмар-Јанковић, традиција

МИТОЛОШКЕ КОНСТРУКЦИЈЕ И ВИЗИЈЕ

У српској књижевности евидентна је тематизација два мита. То су косовски и светосавски мит. И један и други мит обележавају изградњу националне колективне свести с једне стране као свести о националној трагедији – битном обележју колективног идентитета и с друге стране као свести о краљевском пореклу и о витешкој и духовној лепоти. У причама *Биљка – чудотворка*, *Златно јагње*, *Плаветна рибица*, *Дечак и соко* Светлана-Велмар Јанковић приповеда о

¹ todorov@vaspks.edu.rs Висока школа струковних студија за васпитаче Крушевац

детињству српских владара из лозе Немањића и ревитализује светосавски мит, да би се у трима причама *Змијска кошуљица*, *Стефаново дрво* и *Сирото ждребе* везала за косовски мит. Осим два главна мита, мноштво је других митолошких елемената који су преузети из словенске митологије и потом транспоновани на уметничку раван. Те митске елементе можемо класификовати на две групе: природа и натприродно. Кад је природа у питању, кроз приче се сусрећемо са разним животињама, које могу бити схваћене и као животиње-звери, али и звери као метафора. У свим причама радња се дешава у неком природном окружењу – „У трагању за медвеђим леглом данима се, са браћом, провлачио кроз шибље, пентрао по стрмим стенама, осматрао са дрвећа“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 7) или „Ту на свом завијутку планинске речице, на стрмој обали, заклоњеној грмљем и шибљем, било му је скровиште. Један велики пљоснат камен, удобан као царски престо, дизао се над речицом – седиште на стени“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 86). У таквом природном окружењу појављују се разне животиње: медведи, вукови, рибице, змије, коњи, дивокозе, корњаче, јежеви, пужеви. Светлана Велмар-Јанковић у причи *Змијска кошуљица* причајући о кнезу Лазару доноси и причу о змији као митском бићу, али се посебно описује лековито и магично својство змијске кошуљице:

„Радан му је причао како змије, кад се пресвлаче, крију своје кошуљице на најнеприступачнијим местима. Онај човек који нађе змијин свлак, сматра се да је нашао своју срећу. Причао му је Радан и да се о оним јунацима о којима се казује да их копље и стрела не погађају а сабља не сече – мисли да на грудима носе змијску кошуљицу и да их она штити од сваког зла“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 93).

Змија и вук су два главна облика животињског отеловљења предака, па поред приче о змији, постоји и прича о вуку. Приповедајући о одрастању Светог Саве у причи *Златно јагње* описује се сусрет дечака и вука као мистичан и опасан, али и величанствен на свој начин: „Усправио се са лоптом у рукама и – у тами шуме, пред собом, угледао огромног вука. Био је страشان и зао. Очи су му сјактиле, режао је и кезио зубе, спреман на скок. Растко је стајао, укопан. Није могао ни да јекне, ни да бекне. Ни да се макне... Огроман вук је гледао у дечака а дечак у вука. Онда звер послушно обори главу и седе“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 34). Овај сусрет може бити протумачен и као сусрет са демонском животињом, али на неки начин и

као сусрет са „својим родом“ с обзиром на то да постоји веровање о вучјем пореклу Словена.

Осим животињског, у *Књизи за Марка* описан је и чудновати биљни свет: биљке чудотворке и биљке хранитељке, разно дрвеће, жбуње, купине. Ветар није само обичан ветар, већ ветар који говори, као и биљке. „Сваки поветарац и сваки ветар нам доносе, непрекидно, вести из света људи и животиња. И биљака. Ми за час све сазнамо... Стара дрвета су, Стефане, старе свезналице“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 115). Према томе, све природне појаве у причама су митологизоване. У причи срећемо и фигуру мајушног човечуљка са брадом који заједно са Стефаном Првовенчаним на суптилан начин указује на неке истине, етичке поруке и емотивне доживљаје. У словенској митологији патуљци су прилична реткост. Зна се да су мали, домишљати и препредени и као такви представљају праву супротност дивовима. Светлана Велмар-Јанковић не одступа од митске матрице и свог мајушног човечуљка смешта у простор шуме где живи испод корења дрвећа „Ја сам чувар овог дрвета. Живим у њему“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 111).

Највише места у свим причама, свакако заузима шума. „Кад су прешли преко моста, мајка поведе Стефана према оближњој шуми“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 108), „Одједном, невероватно хитро, медведица је нестала у шуми“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 7), „Ти неопажено истрчи, у игри, за лоптом и, исто тако у игри, приближи се шуми“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 32)... Поред шуме, као митска места помињу се још и језеро али и пећина. „У средишту пећине бисерни поток прави језерце из којег даље опет истиче, до на крај пећине“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 52). Може се учинити да је свест о друштвености и колективном идентитету испод свести о природи и натприродном у овој књизи. Природа и натприродно су кључни елементи на којима се гради традиционална заједница, па отуда не чуди да се изнад свести о друштвености потенцира свест о моћи природе и магије: „Кад је краљ Милутин умро, 1321, открило се да Урош ипак није сасвим слеп. Да види. Он је говорио да је прогледао чудом. Постао је српски краљ Стефан Урош III Дечански.“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 64–65) или „Не, није кнез носио никакву панцирну кошуљу испод нарочитог оклопа. Њему то није било потребно. Само је његова жена Милица знала да он носи, на грудима, змијску кошуљицу коју ништа не може скинути, ни одлепити“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 99). Имајући у виду овакве пасаже у *Књизи за Марка* можемо рећи да је духовност негде између паганске укорењености у природи и натприродном, с

једне, али и тежње ка хришћанском богу, с друге стране, јер је неспорно да се у причама могу препознати бројни библијски мотиви. Светлана Велмар-Јанковић у неке приче уграђује божје заповести и молитве: „Свемогући Господ на небу и моћни отац твој на земљи бде над нама“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 28), „Љуби ближњег свог као себе самога“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 30), али нуди и извесне библијске приче:

Кад је завршио молитву, више није био ни тужан ни уплашен. Пришао је једном од сандука, узимао у руке свитке, разгледао их не одвијајући их, и враћао. Најзад је један и развио. Одмах је погодио да су на њему исписане молитве које се читају о Бадњој вечери, о вечери кад се, у Витлејему, родио Христос, син божији. Свитака је био украшен многим цртежима у боји. На једном цртежу је у стаји, на слами, окружена овцама и јагањцима, лежала Богородица. Била је сва озарена неком унутарњом светлости и држала је у рукама свог тек рођеног сина. Уз њих двоје стајао је Јосиф. Изнад стаје је блистала велика звезда репатица, она звезда која је до забачене стаје довела три мудраца са Истока, да се поклоне сину Божијем. Међу животињама окупљеним у стаји и око стаје нарочито је лепо било насликано једно мало јагње, обојено бојом злата (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 31).

Попут ове, приче о рођењу Исуса Христа испрличане кроз причу о једној слици и о Светом Сави кад је био дечак, интересантна је и прича о потопу, коју је Марко Краљевић, такође као дечак, чуо од других:

Истина, то је било јако давно, у доба кад су људи постали тако зли да се и сам Бог, који их је створио, био наљутио на њих. Али пошто никад нису баш сви људи неправедни и зли, и тада је постојао један човек који је био праведан и добар. Звао се Ноје. Тог човека је Бог изабрао да изврши његову вољу. Јавио му се и упутио га како и од чега да сагради велики дрвени брод-ковчег. То пловило је требало да издржи страшни потоп који ће Бог послати са неба и који ће потопити сву земљу и све живо на њој. Ноју је Бог рекао да уведе на тај брод по пар од свих животиња и птица, од свега што у свету природе хода, лети, плива, скаче или пузи. И сам Ноје је могао да уђе на брод са својом женом, синовима, снахама и унуцима. Ваљало је, дабоме, снабдети се храном и водом за пуних четрдесет

дана и ноћи. Кад је све то било урађено, а људи нису постали ни мало бољи – Бог је послао дажд са неба, а Ноје се, са својом породицом и животињама, затворио у броду-ковчегу. Киша је лила из облака непрекидно четрдесет дана и четрдесет ноћи и све воде на земљи су почеле да расту, да се изливају и међусобно спајају: речице и реке, језера и мора. И људи, и насеља, и шуме, и брда, чак и високе планине – све је полако нестајало. На крају је остало само непрегледно пространство воде по којој је пловио Нојев брод-ковчег (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 121).

Тема духовности осим кроз библијске мотиве и приче, експлицитно је назначена и у ширем контексту кроз приче о образовању, каква је и прича *Златно јагње*.

„Стварно, шта су радили у зимске вечери ти људи из прошлих векова? Грејали се уз огњиште и читали приче? Вежбали се у читању и писању слова уз помоћ неког калуђера? То је могуће – јер, не заборавите, у то време није било школа па није било ни много оних који знали да читају и пишу. Много је било више оних који су умели да занимљиво причају“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 29).

Дакле, списатељица и јавно отвара питање сазнања - да ли знамо како је било на основу писаног или испричаног, или на основу испеваног:

Тако се завршава ова наша прича о дечаку Марку, који ће, кад одрасте, постати чувени Краљевић Марко. Наша историја га памти и као краља Марка. О њему и његовом коњу Шарцу српски народ, али и други балкански народи, испевали су много песама. Оне све говоре о томе како се велики јунак Краљевић Марко, уз помоћ свог коња Шарца, борио против Турака када су они освојили балканске земље. Тих песама има толико да ћете моћи да бирате ону која вам се највише буде допала. У тим песмама се помиње и вила Равијојла као Маркова посестрима, али само ми знамо да је то, у ствари, она лепа шарена птица из ове приче(Велмар-Јанковић, 2013, стр. 139).

Помињање виле Равијојле, као и саме птице поновно нас враћа у свет природе и натприродног, па се наведена свест о друштвености, заиста чини другостепеном у односу на свест о природном и магијском. Уосталом, сама друштвеност само је прикривена митологизованим слојевима, што не значи да је Светлана Велмар-Јанковић опседнута

вилама, злим духовима, који одасвуд вребају и прете да обележе и будућност, како су обележили и прошлост, заједнице којој и сама припада. Да није тако, указују и извесни историјски подаци уграђени у приче о српским краљевићима. Међутим, у којој мери су описани историјски догађаји и личности стварни, а у којој мери се ради о имагинацији, интерпретацији и митологизацији питања су која ваљано треба размотрити. Прошлост о којој сазнајемо у *Књизи за Марка* је „документована“ низом података, али је питање да ли је тај „документовани“ поглед на свет, можда, визија саме списатељице која због урушавања традиционалног живота и његових вредности посеже за модерним наративним поступцима, трансформише историју у мит и води читаоце у фантастичне пределе господства и витештва.

ТРАДИЦИЈА, ИДЕНТИТЕТ И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

Свест о припадности колективу гради се на основи заједничке прошлости и она је у причама Светлане Велмар-Јанковић славна:

Цар Душан је био најмоћнији српски владар пре него што су Турци почели да освајају Балкан. Владао је 24 године и за то време је створио велику српску државу. Већу него што ће бити било када касније. Много већу него што је Србија данас. Освојио је и покрајине које сада припадају другим земљама: Бугарској, Грчкој, Македонији, Албанији, Босни. Саставио је и чувени Душанов законик према којем се живело, радило и судило и у XIV и у XV веку не само у српским него и другим регијама на Балкану (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 83).

У контексту националног идентификовања овакве историјске одреднице улазе у ред идентификатора, поред мита, језика или религије. Оне могу имати утицаја на стварање посебних представа о колективу и често препознавање оваквих „документованих истина“ води у народној култури и значењском организацијом према „јединицама читања“ у јавном дискурсу до појаве негативне ауостереотипије и хетеростереотипије. Оно што таквим представама обезбеђује трајност у вези је са отвореношћу и преносивошћу стереотипних образаца, односно могућностима њихове примене у различитим контекстима и ситуацијама. Да ли је заиста време Душанове владавине златна прошлост у српској историји? За живота цара Душана и непосредно након његове смрти његовим савременицима и онима који су их непосредно заменили, владавина и

резултати Душановог рада нису били нимало сјајни ни примамљиви. „Властела није била задовољна владом Душановом јер ју је он држао у стежи, а политика је његова тражила од ње сталне напоре и велике жртве“ (Stanojević, 1922, стр. 43). Позитиван став према Душановом царству у српском „колективном духу“ продукт је одређених конструкција, које су због фактора протока времена овај историјски лик и дело преобликовали у извесну вредност. То показује да оно што се назива „колективним духом“ је заправо „конструкт“ који се пре свега гради на заборау. И то је општа, али не и специфично српска претпоставка митологизације прошлости. Тако се могу разумети и многе реченице и одељци у *Књизи за Марка*. Зато никада са сигурношћу не можемо знати шта се уистину некада десило јер се временом сваки догађај надограђивао, употпуњавао, преобличавао, па је свака стварна прича попримала нешто легендарно. Ни Светлана Велмар Јанковић не превиђа значај легенде и пише да је она затварала сваку пукотину:

На крају ћу вам испричати и једну легенду која се преносила у српском народу са колена на колена. Та легенда каже да је Светога Саву, на његовим дугим и тешким путовањима, увек пратио огромни сиви вук од кога је, изгледа, Свети Сава научио не само језик вукова него и свих других животиња. Знао је, дакле, немушти језик и звери би му се покоравале, где год би се појавио. Али оно најважније о чему казује иста легенда, ово је: у тренутку када је, у манастиру на Светој Гори, млади кнежевић Растко, вршећи свети обред, постајао монах Сава, у простору изнад себе угледао је оно мало, златно јагње које му се, некад, јавило у сну (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 38).

Само помињање немуштог језика открива интенције списатељице да слику прошлости гради на основи митолошких образаца из којег би онда требало да се граде представе о себи и сопственој припадности. Паралелно са немуштим језиком тече прича и о златном јагњету „На једном цртежу је у стаји, на слами, окружена овцама и јагањцима, лежала Богородица“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 31). Ова, као и неке друге приче заоденута је у хришћанско рухо. Честе библијске компарације као и библијски цитати показују да је у *Књизи за Марка* поред мита и религија та која има улогу идентификатора у изградњи колективне припадности. Показује се да библијски мотиви могу учествовати у изградњи „народне самосвести“, а Светлана Велмар-Јанковић их мобилише како би испричала причу о српском народу, при

чему постаје јасно да сама прича у савременим условима може добити другачије конотације. У духу модерних актуелизација и модернизација Светлана Велмар-Јанковић би могла бити одређена као списатељица која конструише улепшану слику прошлости како би сачувала аутентичност народа којем припада насупрот претњама глобализације и униформизације света. У том контексту главни императив причања прича о српским краљевићима јесте очување баштињеног идентитета. *Остати свој* је принцип који постаје доминантан у писању ове списатељице, а посебност и јединственост српске националне традиције и националне историје главна преокупација. У том егоцентричном интерпретацијском кључу приче о српским средњовековним владарима када су били деца треба да послуже за конструисање слике о српском народу уопште. Свакако да се ради о јуначком, поштену народу, који је водио ослободилачке ратове јер су га покушали покорити, а као традиционални непријатељи представљени су Турци.

Добро је знао ко носи чалме: Турци. Колико пута је само слушао о турским уходама који упадају у туђе земље па краду мушку децу. Много је турских војника-најамника у хришћанским војскама, говорио је отац. Нарочито код Грка, Византинаца, а то не ваља. Причало се и о томе да турска најезда прети земљама на Балкану. И српским, и бугарским, и грчким. Можда чак и далеком, сјајном Цариграду. Зар није и зато моћни владар српских земаља, Душан Силни, који је недавно постао цар, стално јачао своју војску и надгледао границе њихове простране државе (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 133).

Велмар Јанковић, према томе, описује свет, освојени и неосвојени, уређени и неуређени, па се може учинити да бинарна опозиција *свој-туђ* у *Књизи за Марка* има класификаторску улогу. Посебна опозиција може се направити на релацији хришћани – нехришћани „Они не воле хришћане. Као ни хришћани њих“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 78), али доминација оваквог егоцентризма могла би проizaћи само из актуелног званичног дискурса, који пренаглашава значај етничке припадности како би се постигли жељени ефекти. Насупрот егоцентричним ставовима, у данашњим условима може се расправљати и о сусрету култура, па се *Књига за Марка* може тематизовати и из једне интеркултуралне и интертекстуалне перспективе. У причи *Дечак и соко* описује се како цар Душан као дечак захтева од оца да научи турски и арапски језик:

Кад ме водиш собом код цара Андроника, или када са учитељем идем кроз град, кроз гужву, чујем око себе многе говоре које разумем али и оне које не разумем. Грке и Бугаре разумем, Дубровчане и Млечане, Арагонце и Парижане. Уз то су они хришћани, једу и понашају се слично нама. Турци и Арапи имају не само другу веру и друкчији говор, него сасвим друкчије обичаје и понашање. Хтео бих да их разумем, а то нећу моћи док не будем разумевао њихов говор (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 70).

Цар Душан, према томе, жели да упозна и разуме друге, а што Светлану Велмар-Јанковић директно открива као списатељицу, која својим писањем читаоце не води искључиво у традиционализам, па самим тим и у изолационизам. Многе су и топографске децентрализације присутне у *Књизи за Марка*, па се поетолошки морамо упитати да ли Јанковићева писањем о Цариграду, Дубровнику, непроходним бугарским планинама антиципира глобално деловање књижевности? Како иначе другачије схватити жељу за уклањањем разлика између онога што јесте и онога што је могуће или барем замисливо? Ако један текст улази у дијалог са другим текстом, а што Светлана-Велмар Јанковић чини и директним назнакама, онда се ствара један нови текст, који тако постаје саставни део једног ширег, књижевног и културног контекста. То онда говори да списатељска жеља за комуникацијом и за креирањем смисла води једној универзализацији и једној врсти глобализације. Бројни су библијски цитати и реминисценције, присутно је и упућивање на читање поеме *Слово љубве*, на читање епских песама, што може условити да приче могу бити интересантне само за националне читаоце, али би то било сувише поједностављено читање. С тим у вези треба имати у виду компарацију ликова из прича са ликовима из немачке бајке *Снежана и седам патуљака*. „Ми знамо да је то могао бити патуљак сличан, рецимо, добром Учи из бајке о *Снежани и седам патуљака* и да добри патуљци обавезно носе браду“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 111). Дакле, даје се паралела између ликова, указује се на сличности између *свог* и *туђе*, што значи да у причама долази до сусрета култура. Има и других сусрета култура у књизи у облику покушаја усвајања овог пута језика *других*: „Грчки и латински био је готово већ савладао, а италијански и француски је вредно учио уз свог учитеља из Млетака“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 69). Позитивну слику о *другима* можемо уочити и у причама *Плаветна рибица* и *Дечак и соко*. У првој се описује татарски хан Нагој, а смештање радње у ханову тврђаву у

дубинама бугарских планина, без сумње, води у разумевање једне друге културе:

Урош се плашио татарског хана Нагоја, иако хан није показивао никакво непријатељство према њему. На свој начин био је чак и љубазан али од те његове љубазности би се дечак кочио. Повремено га је хан чак призивао у своју раскошну одају, да га пита да ли је задовољан, да ли му је нешто потребно (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 41).

У причи *Дечак и соко* све се дешава у Цариграду, који је описан као огроман и тајанствен, а грчки цар Андроник II као племенит: „Цар се показивао племенит према њима, спасио их је од даљег прогона. Били су послати њему, Андронику II, у Цариград, као заточеници, а он им није одузео ни сву слободу, ни сва права, само их је чувао. И склонио“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 68).

Овакви примери говоре о постојању могућности превазилажења језичко-културних разлика и указују на то како су могуће интеграције. Дакле, међусобни дијалог култура описује се као могућ, а да то не буде само теорија постављен је важан постулат у причама из збирке *Књига за Марка*: обликовање националне културе и разумевање себе и властитог идентитета постаје могуће једино у дијалогу са *другим*, те је тако пожељно стварати климу за међусобан дијалог култура. Прави писци попут Светлане Велмар-Јанковић чине то на софистицирани начин. У том контексту веома важна је афирмација самог читања, при чему афирмацију треба разумети као свако изговорено „да“ које је нужно у постизању било којег споразума. Овако схваћена афирмација у складу је са Гадамеровим поимањем разговора као премисе разумевања (Gadamer, 1978), што значи да увек морамо имати у виду добру вољу саговорника. И док инсистирамо на разговору, заправо стварамо ситуације за међусобну комуникацију, а као предуслов те комуникације јесте само узајамно одобравање. „Да, слушам те шта ћеш рећи“, „Да, причаћемо о томе“. Чак и уколико се неке прети, ако се са неким свађамо, ми ступамо у комуникацију, морамо му се обратити, морамо дозволити да се тај неко појави у нашем простору у којем ми већ јесмо, мора се појавити у некој нашој равни, у нашем језику. Ово иницијално „да“ омогућава долазак *другог*: долазак неког другог догађаја, другог човека, друге културе, другог аутора - у смислу истог аутора у другом виду. У нашем случају афирмација читања и обраћање *другом* присутна је у самим причама кроз дијалог ликова: „Ако је твоја прича о вуку, а јесте, онда је моја о једној биљци која је чудотворна, о

медведићима и мравима – али сачекај још неко време. Кад осетиш жељу да ми испричаш своју причу, ја ћу ти испричати моју“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 37), али и директним обраћањем списатељице, која позива на комуникацију: „Већ сте погодили, драги читаоци“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 149) или „Кладим се да не знате како су у деспотово време називали топове“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 119) или „Али нећете моћи да погодите шта је Марко открио већ сутрадан после овог догађаја“ (Велмар-Јанковић, 2013, стр. 138). Према томе, и пре него што се почне говорити или пре него почнемо да егзистирамо као *ми*, постоје *они* – *други*, који нас позивају да их пратимо или слушамо. У том расцепу између *нашег* одобрења и прихватања и *њиховог* исказа, као и између традиције и њеног тумачења, ствара се могућност за афирмацију нечег посебног, новог и јединственог, а што може имати и извесне последице када је у питању однос између текста и његове интерпретације. У складу са Деридиним поимањем света као текста, можемо говорити о томе да без интерпретације нема разумевања ни *себе*, ни *других*, ни саме стварности.

Оно што називам „текстом“ садржи у себи све такозване стварне, економске, историјске, социоинституционалне структуре, речју: све могуће врсте односа. ... То не значи да су сви односи суспендовани, оспорени или садржани у књизи, како људи сматрају, или да су до те мере наивни да у то верују или да мене оптужују да ја тако сматрам. Али, значи да сви односи, да свеколика стварност поседује структуру издиференцираног трага и да се може односити на ту „стварност“ једино уз помоћ интерпретативног искуства(Дерида према Burzyńska & Markowski, 2009, стр. 407).

Дакле, важно је знати дешифровати све оно што је у некој књизи, али и у самој стварности присутно. Светлана Велмар-Јанковић на једном месту нешто дешифрује, на другом месту већ мистификује, укључује различите стратегије писања, а од читаоца се очекује да све те стратегије одгонетне. Распознавање могућих релација у *Књизи за Марка*, а у данашњим условима проблематизовања питања шанси и ризика глобализације, можемо доћи до питања списатељске или читаоачеве потребе за комуникацијом и за читањем и до питања креирања смисла. До каквог смисла ће се доћи и какав ће се сопствени идентитет изградити кроз текст зависи од мноштва чинилаца.

ЗАКЉУЧАК

У складу са Гадамеровом *афирмацијом* и Деридином *деконструкцијом* приче из збирке *Књига за Марка* могу бити оцењене као проза која пружа могућности за конструисање колективистичког, баштињеног идентитета, али и за конструисање позитивне слике о *свом* и *другом*, као и за деконструкцију тих слика јер се човек не може затворити у сопствене границе будући да је предодређен да непрестано прекорачује било како схваћену сферу иманенције. Питање „Шта чини причу?“ попут постструктуралиста превели смо на питање „Шта прича чини?“ и заинтересовали се за одговоре на ово питање везујући се за приче из збирке *Књига за Марка*: на који начин ове приче промовишу позитивну слику о *сопственом*, а негативну о *другом*, колико конструишу патријархалну, а колико модерну слику света, у којој мери популаришу хришћанску, а у којој глобализацијску визију света. Бавећи се овим питањима указали смо на то да су могућа разна сазнајна решења, а која ће постати важна зависи од читаочевог система информација, његових моралних и културних начела, као и од његових сопствених мотива и жеља. Према томе, истакли смо два веома важна питања у тумачењу смисла: *ко говори* и *ко види* јер су она битна за оцењивање и тумачење онога што се види и о чему се говори или пише.

ЛИТЕРАТУРА

- Велмар-Јанковић, С. (2013). *Књига за Марка*. Београд: Вулкан издаваштво
- Burzyńska, A., & Markowski, M.P. (2009). *Književne teorije XX veka*. Beograd: Službeni glasnik.
- Gadamer, H.G. (1978). *Istina i metoda - osnovi filozofske hermeneutike*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Stanojević, S. (1922). *Цар Душан*. Београд: Напредак.

ON MITOLOGIZATION AND GLOBALIZATION IN BOOK FOR MARKO BY SVETLANA VELMAR JANKOVIĆ

Vesna B. Todorov
Preschool Teacher Training College Krusevac

Abstract. The paper demonstrates how stories in the collection Book for Marko by Svetlana Velmar Janković can be interpreted in two keys: one interpretation key presents these stories as narratives promoting a positive image about what is one's own, and a negative image about the other, thus contributing to the construction of national identity: in this context the paper focusses on the myth and myth-construction tradition. In another interpretation key the stories in the collection can be understood as narratives promoting culture of dialogue and globalization vision of the world. Thus the paper poses the question "What does the story do?". In answering it, we point to the fact that there exist various cognitive solutions – which of them are to assume relevance depends on the reader's frame of reference, his moral and cultural principles, as well as his own motives and wishes.

Key words: moral principles; dialogue; mythologization; tradition; globalization; books; stories; Svetlana Velmar-Janković

Примљен: 09.11.2016.
Прихваћен: 17.01.2017.

